

У травні 2019 року відбувся Відкритий регіональний науковий семінар «Художній світ Михайла Стельмаха». Під час наукової дискусії було обговорено проблеми стельмахознавства в сучасному науковому контексті.

Щороку у вересневі та травневі дні студенти факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха відвідують літературно-меморіальний музей М. П. Стельмаха (с. Дяківці, Вінницького району, Вінницької області).

Література

1. Він народився і жив для добра і любові (до 100-річчя від дня народження Михайла Стельмаха) https://odb.km.ua/?dep=1&dep_up=430&dep.
2. Подолинний А. «Син Подільської землі, співець її краси і слави» (До 100-річчя від дня народження Михайла Панасовича Стельмаха) <http://vippp.org.ua/index.php?pagename=stelmah.>
3. Семенюк Г. Українська література : навч. посібник. Київ : Освіта, 2006. 512 с.
4. Стельмах М. Вибрані твори : в 2 т. Т. 2.: Гусилебеді летять...; Щедрий вечір : повісті. Київ : Український письменник, 2003. 267 с.
5. Стельмах М. Поетична творчість. <https://ukrland.in.ua/archives/2215.>

Віннічук Алла Петрівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Віктор Крупка

КОНЦЕПТ ЛЮБОВІ В ПОЕЗІЇ МИХАЙЛА СТЕЛЬМАХА

Євген Гуцало про Михайла Стельмаха сказав: «З природи чулий і закоханий у світ». Таким письменник був і в житті, і в творчості. Його любов проявлялася до людини праці, до душевної краси, до рідної землі. Тому закономірно вияскравлюється світоглядно-творчий постулат любові до усього рідного, справжнього, життєствердного:

*Все таке чарівне, таємниче,
Повне соку, життя і снаги,
І у мандри весна мене кличе,
Опустивши в глибінь береги* [2, с. 34].

У поетичній творчості письменника означений фактор сягає характеристик концепту, позаяк виходить за межі форми образу, набуває всеохопності, узагальненого вираження, тобто ідейного забарвлення, стаючи доміантним, формуючи передумови для подальшого літературного зростання та гартування у художній прозі.

Концепт як одиниця, що презентує комунікативний процес, закономірно набуває активного функціонування у царині мистецтва слова, де мовні знаки закономірно є елементами художнього коду. Знаки формують код, закладений в ідейно-образну тканину твору, яка дасть змогу реципієнту в процесі декодування тексту витворити систему асоціативних зв'язків та обрати правильний ключ для розуміння прочитаного. Тому художній текст включено в складний механізм: мова – художній текст – автор – читач.

«Оскільки це поняття багатозначне, базове та універсальне, – як відзначає Л. Суворова, – то його реалізація у художньому тексті може простежуватись не лише на рівні окремих образів, тем, мотивів, виражати свою сутність через ідею твору та архетипні моделі, але й об'єднувати тексти конкретного автора на основі образних доміант в єдину цілісність – авторську картину світу» [4, с. 191].

Мета статті – простежити й дослідити функціонування концепту любові як ціннісного орієнтиру в морально-етичній площині поезії М. Стельмаха.

М. Логвиненко відзначав, що «лірику Михайла Стельмаха незмінно живить немеркнуча любов до людини», а П. Моргаєнко слушно зауважував, що чимало є в митця «віршів про кохання, овіяне тривогами, іноді жалем за молодістю, що вже минула; дівоча краса оспівується піднесено, ніжно і цнотливо».

Концепт любові в поезії М. Стельмаха – це світ усього юного і прекрасного, найчастіше втілений в образі дівчини, яка з ліричним героєм осягала неповторність свою і снагу. Він набуває своєї цінності і повноти тільки на лоні природи, бо саме вона наповнює його душу справжнім відчуттям щастя. «Любити – означає переживати насолоду, коли ти бачиш, відчуваєш усіма органами чуття і на якомога ближчій відстані істоту, яку ти любиш і яка любить тебе» [3], – занотував французький письменник Ф. Стендаль, автор відомої теорії «кристалізації» кохання. У М. Стельмаха любов – це весна, рання зоря, рожевий схід, клен біля джерела:

*Під вітром хмара парусить,
Із надр жбурлає блискавицю,
І дощ, мов жайворон, дзвенить
У гніздах світлої пшениці.
Це знов прийшла твоя весна –
І перший грім, і ряст у гаї,
Коли глибінь не знає dna,
А вись веселка підіймає.
І знов лежить безмірний шлях
Добра, роботи сподівання,
Бо є глибінь і вись в піснях,
В руках – жага, в душі – кохання [2, с. 45].*

Ще Платон говорив, що «таїна будь-якого кохання – туга за вічністю, прагнення людини протистояти руйнівній дії часу». Ліричний герой М. Стельмаха намагається розширити цю вічність дорогою, яка веде його у прийдешнє: «Дорога йде, іди і ти / В прозїрну даль і на мости, / до солов'їних йди дібров, / Де жде й тебе твоя любов!» [2, с. 68]. Концепт любові набуває ознак

очікування, наближення, того, що може і повинно статися. І насамперед у хронотопі весни, яка наповнює серце і душу героя животворящою силою пісні. Так, в поезії можемо простежити «*пісні закоханих дівчат*», «*глибінь і вись в піснях, / в руках жага, в душі – кохання*», «*галуззя молоде / пісні виспівує привітні. / поміж березами дівча іде / у хусточці блакитній*» [2, с. 68]. Пісня, як втілення філософії серця, – утворюючий сегмент, провісник кохання, а почасти і сама любов, бо ліричний герой відчуває повноту справжнього щастя, ним дихає, живе.

Беззаперечним в окресленні концепту любові є звернення М. Стельмаха до фольклору, про що засвідчують численні розвідки присвячені різним аспектам його творчості. Наповнюючи світ поезії народнопоетичним вираженням, митець слова розширює її межі, створює багатопластові виміри, а отже, значно увиразнює любов як начало художнього світосприйняття і світовираження. Наприклад:

*Мене любили, я любив –
І це найбільше в світі щастя.
Тому й з душі пролився спів,
Як бризки неба, синім рясом* [2, с. 74].

Найчастіше концепт любові розкривається у локусі минулого, трансцендентне ще не набуває яскраво виражених рис, проте відчуття спогадів і сповідальності ніби в передочікуванні. Порівняємо, зокрема поезії «*Поміж березами дівча іде*» і «*Соснове відерце*».

Так, у першому вірші художня колізія відбувається у теперішньому часі: дівча як адресат ширих прочуттів ліричного героя «*іде, співаючи в долину*» (назвемо цю любов актуальною, всепоглинаючою). Однак уже наступна емоція набуває дещо іншого звучання, сповнена тривоги («*І, може, більше дівчину ніде / ніколи не зустріну*» [2, с. 81]). Авторську інтерпретацію любові як молодості простежуємо в останніх рядках вірша: «*А дівчина, як молодість, пішла / У хусточці блакитній*» [2, с. 81]. Гадаємо, що неминучість руйнування часом найсвітліших сторінок юності зумовлене

не тільки дорослішанням героя, а й тими обставинами, в яких проживав автор. Однак *дівчину* у вірші можна розглядати також в аспекті прочування найтрепетніших людських почуттів, тобто тут ліричний герой не тільки споглядає дівочу красу, а й насолоджується відчуттям надмірних молодечих емоцій, випромінює снагу, явлену у рядках: «*Стою під кленом біля джерела*» [2, с. 81]. Подальші вірші збірки приурочені подіям Другої світової війни.

Любовна колізія поезії «Соснове відерце» відбувається у локусі минулого: «*Її зустрів у діброві / на сході ранньої зорі*» [2, с. 84]. Якщо у першій поезії ключовою є художня деталь у *хусточці блакитній*, яка витворює ілюзію любові, легкість першого почуття, яке наскільки часто приходиться, настільки ж часто і прощається із ліричним героєм, бо він молодий – і йому властиво мимоволі, неодноразово закохуватись, то у другій першорядною є художня деталь *сік кленовий*. У словах «– *Напийсь, юначе, на здоров'я, – / І подало відро мені*» [2, с. 84] акумульовано внутрішню колізію любові. Як відомо, кленовий сік дуже солодкий і має особливу цілющу силу. У вірші ця сила народжує справжність, яка ніколи не зникне: «*Не знали ми, що у відерці / на дні таїлася любов*» [2, с. 84]. Отже, у поезії «Соснове відерце» відбувається пророкування любові, яка буде довго жити у серці ліричного героя.

Загалом концепт любові в поезії Михайла Стельмаха виходить за межі почуття кохання між чоловіком і жінкою. Йому властива гуманістична спрямованість, оприявлення молодості, весни; має виразну фольклорну основу й автобіографічні деталі, створює особливу лірико-романтичну настроєвість у ранній творчості.

Література

1. Маковей Г. Інтимна лірика як духовний феномен (чоловічий і жіночий дискурси) : автореф. дис. на

здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01 «Українська літератури». Кіровоград, 2003. 20 с.

2. Стельмах М. Мак цвіте : поезії / передм. П. Моргаєнка. Київ, 1968. 248 с.

3. Стендаль Ф. О любови. Философия любви [Електронний ресурс] Режим доступу : http://bookz.ru/authors/stendal_/stendal01/1-stendal01.html

4. Суворова Л. Семантика і функціонування поняття «концепт» у літературознавстві // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство) : збірник наукових праць / за ред. О. С. Філатової. № 1 (15). квітень 2015. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2015. С. 190–195.

Крупка Віктор Петрович – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української літератури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

*Ніна Поляруш
Тетяна Ценкало*

МІФОЛОГЕМА МІСЯЦЯ В ПОЕЗІЇ МИХАЙЛА СТЕЛЬМАХА

Сприйняття та розуміння реципієнтом поетичного образу відбувається внаслідок декодування символічних значень, алегорій, алюзій, підтекстів тощо. Міфологема як найменша одиниця міфу виражає часткове значення архетипу і несе в собі відбиток міфологічних уявлень та прадавніх вірувань. У літературознавстві трапляється ототожнення означених категорій, оскільки основна